

Hekimler Hasta Haklarını Ne Kadar Biliyorlar? Bir Tıp Fakültesindeki Asistan ve İntern Hekimlerin Bilgi Düzeyleri

HOW MUCH DOCTORS KNOW ABOUT PATIENT'S RIGHTS?
KNOWLEDGE LEVEL OF RESIDENTS AND INTERNS IN A MEDICAL SCHOOL

Dr. Murat TOPBAŞ,^a Dr. Tevfik ÖZLÜ,^b Dr. Gamze ÇAN,^a Sedat BOSTAN^c

^aHalk Sağlığı AD, ^bGöğüs Hastalıkları AD, ^cSağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Karadeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi, TRABZON

Özet

Amaç: Karadeniz Teknik Üniversitesi Tıp Fakültesi'ndeki (KTÜ-TF) asistan ve intern hekimlerin hasta hakları hakkındaki bilgi düzeyleri ile asistan hekimlerin hastalarına karşı tutumlarını incelemektir.

Gereç ve Yöntemler: Çalışma, Nisan-Mayıs 2004 tarihinde, KTÜ-TF'deki 211 asistan doktorun 184'üne (%87.2), 122 intern doktorun 114'üne (%93.4) ulaşılarak, konu ile ilgili hazırlanmış anket formu verilmiş, 1 saat sonra anket formu geri alınmıştır. Anket iki bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde her iki grubun hasta hakları konularındaki bilgi düzeyini irdeleyen sorular olup, toplam 10 üzerinden puanlama yapılmıştır (Cronbach alfa=0.54). İkinci bölümde ise, asistan doktorların hastalarına karşı tutumları likert ölçeği tipinde geliştirilen ölçekle (toplam 36 puan) değerlendirilmiştir.

Bulgular: Asistan doktorların bilgi düzeyi ortalaması 6.04 ± 2.10 ; internlerin ise 5.80 ± 1.69 puan olup aralarında anlamlı farklılık saptanmamıştır ($p=0.142$). Bilgi düzeyi puanı ile asistanların meslek süreleri arasında istatistiksel olarak anlamlı zayıf bir ilişki bulunmuştur ($r=0.15$, $p=0.033$). Her iki grupta da hasta haklarından en fazla "Tıbbi müdahalede hastanın rızasının alınması" (asistan %87.4; intern %84.2) ve en düşük "İnsani değerlere saygı gösterilmesi ile ziyaret, refakatçi bulundurma" (asistan %9.3; intern %2.6) konularında doğru yanıt vermişlerdir. Asistanların hastalarına karşı ortalama tutum puanı ise 22.7 ± 4.4 olup, meslek süresi ile arasında ilişki saptanmamıştır ($r=0.04$, $p=0.169$).

Sonuç: Asistanların ve intern hekimlerin hasta hakları bilgi düzeyleri orta düzeylerde bulunmuştur. Asistanlarda meslek süresi ile bilgi düzeyi arasında ilişki olmakla birlikte, bu durum tutuma yansımamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hasta hakları, asistan, intern, doktor, bilgi düzeyi, tutum

Türkiye Klinikleri J Med Ethics 2005, 13:81-85

Geliş Tarihi/Received: 03.01.2005

Kabul Tarihi/Accepted: 06.06.2005

Bu çalışma 3-6 Kasım 2004 tarihinde Ankara'da yapılan IX. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi'nde poster bildirisi olarak sunulmuştur.

Yazışma Adresi/Correspondence: Dr. Murat TOPBAŞ
Karadeniz Teknik Üniversitesi Tıp Fakültesi,
Halk Sağlığı AD, 61080, TRABZON
mtopbaş@meds.ktu.edu.tr

Copyright © 2005 by Türkiye Klinikleri

Türkiye Klinikleri J Med Ethics 2005, 13

Abstract

Purpose: The aim of this research is to study the knowledge levels of resident and interns on patient's rights in the Medical School of Karadeniz Technical University.

Materials and Methods: The questionnaire for measuring knowledge on patient's rights was applied to 184 out of 211 residents and 114 out of 122 interns, during April-May 2004. Forms were collected after an hour. The questions were in two categories. The ones that questioned knowledge levels on patient's rights were graded as 10 points (Cronbach alfa=0.54). The others, which focused on the attitude of assistant doctors towards their patients, were evaluated according to Lichert scale (total of 36 points). Data was analysed with Student's t test and correlation analysis.

Results: The mean knowledge level of residents was 6.04 ± 2.10 , which of interns was 5.80 ± 1.96 and there was no significant differences between those ($p=0.142$). Low level correlation exists between the knowledge level score and the duration of assistant doctors ($r=0.15$, $p=0.033$). The highest correct responses in both groups regarding patient's rights were about "taking to take permission prior to any medical treatment" (87.4% of residents, 84.2% of interns). The lowest correct response rate was on "the respect to humanly values and visitors and accompaniment of the patients" (9.3% of assistant doctors, 2.6% of interns). The residents score on attitudes toward their patients was found 22.7 ± 4.4 and it seems that there was no statistical correlation between this score and time spent in residency ($r=0.04$, $p=0.164$).

Conclusion: The knowledge level of residents and interns are found to be average levels on patient's rights. Although there seems to be some correlation between times spent in residency knowledge levels, this is not reflected to their attitude.

Key Words: Patient's rights, resident, intern, doctor, knowledge level, attitude.

Hasta hakları; uluslararası belgelerde tanımlanan, insan haklarının ve değerlerinin sağlık hizmetlerine uygulanmasını ifade eden bir terimdir.¹ Hasta hakları ile ilgili ilk bilgiler Hipokrat zamanına kadar dayansa da, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin yayınlanmasını takiben "insan hakları" kavramının bir alt başlığı olarak gündeme gelmeye başlamıştır.

Konuyla ilgili ilk uluslararası düzenleme, Dünya Tıp Birliği'nin 1981 yılında yayınladığı Lizbon Bildiri-

si'dir. Bu bildiriye hekimin hastasına karşı yaklaşımı tanımlanmakta, hastanın hekim seçme, tedavi red veya kabul etme, hastanın bilgilerinin gizliliği, ruhi ve manevi teselliye red veya kabul etme hakkı ilk defa kaleme alınmıştır.² Bu bildiriye 1994 yılında Amsterdam'da hazırlanan Avrupa Hasta Hakları Bildirgesi, 1995 yılında Dünya Tabipler Birliğince yayınlanan Hasta Hakları Bildirisi ile Kasım 1996'da Strasbourg'da yayınlanan Avrupa Konseyi İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi izlemiştir.³⁻⁵ Ülkeler, bu arada kendi hukuk sistemlerine göre de yasal düzenlemelere gitmişlerdir. Örneğin Finlandiya, Avrupa'da Hasta Hakları ve Durumu Yasasını çıkartan ilk ülke olmuştur.⁶ Almanya'da 1995 yılında "Tıbbi Tedavi Sözleşmesi Yasası" çıkartılmıştır.⁷ Macaristan ve Polonya'da da hasta hakları konusundaki gelişmeler rapor edilmiştir.^{8,9} BU tür yasal düzenlemeler sonucunda hasta hakları konusunda da insanlar daha duyarlı ve bilgili duruma gelmeye başlamışlardır. Örneğin; Fransa'da da yapılan yasal düzenlemeler sonucu, hastalarının hastalıkları hakkında önemli gelişmeler olduğu rapor edilmiştir.¹⁰ Ülkemizde ise 1 Ağustos 1998 tarihinde yayınlanan "Sağlık Bakanlığı Hasta Hakları Yönetmeliği" ve 15 Ekim 2003'de Sağlık Bakanlığınca hazırlanan "Sağlık Tesislerinde Hasta Hakları Uygulamalarına Dair Yönerge" ile yasal işleyişler tanımlanmıştır.^{11,12}

Sağlık Bakanlığınca hazırlanan Hasta Hakları Yönetmeliği, hasta hakları konusunda oldukça geniş hazırlanmış hukuksal bir metindir. Bu yönetmelikte Sağlık Hizmetlerinden Faydalanma, Sağlık Durumu ile İlgili Bilgi Alma, Mahremiyete Saygı Gösterilmesi, Tıbbi Müdahalede Hastanın Rızası, Tıbbi Araştırmalar, Diğer Haklar başlıkları altındaki alt başlıklarla hastaların hakları ele alınmıştır.

Hasta hakları her ne kadar insancıl yaklaşımın bir ürünü olsa da, yürürlükte olan bu yasal düzenlemeler başta doktor olmak üzere sağlık personeline önemli görev ve sorumluluklar yüklemektedir. Bu sorumlulukların yerine getirilmemesi yargı sürecini de başlatabilmektedir. Bu nedenle başta hekimler olmak üzere sağlık personelinin hem insancıl bir yaklaşım açısından, hem de yasal açıdan hasta hakları ihlalleri ile bunlara bağlı ortaya çıkan sorunların önlenmesi, sağlık hizmetlerinin kalitesinin artırılması, sağlık hizmetlerinin insan onuruna yakışır biçimde sunulması için hasta hakları konusunda bilgili, duyarlı ve uygulayıcı olması gerekmektedir. Doktor-hasta ilişkileri tıp etiğinin başlıca konularındandır. Bu ilişkide güven, sorumluluk, sır saklama ve karşılıklı saygı esastır. Bunun hastanın tedavisinin başarılı olmasında çok önemli bir payı olduğu artık kabul edilen bir gerçektir.¹³

Bu çalışmada Karadeniz Teknik Üniversitesi Tıp Fakültesi'ndeki (KTÜ-TF) asistan ve intern hekimlerin hasta hakları konusundaki bilgi düzeyleri ile asistan hekimlerin hastalarına karşı tutumlarının incelenmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntemler

Çalışma, Nisan-Mayıs 2004 tarihinde KTÜ-TF'deki 211 asistan doktorun 184'üne (%87.2), 122 intern doktorun 114'üne (%93.4) ulaşılarak yapılmıştır. Çalışma grubuna konu ile ilgili hazırlanmış anket formu verilmiş, 1 saat sonra anket formu geri alınmıştır. Anket "*tıbbi müdahalede hastanın rızasının alınması, hasta kayıtlarını inceleme ve kayıtlarının düzeltilmesinin isteme hakkı, sağlık hizmetlerinden faydalanma hakkı, mahremiyete saygı gösterilmesi, hasta bilgilerinin gizli tutulması, bilgi isteme (aydınlanma) hakkı, müracaat, şikayet ve dava açma hakkı, sağlık personelinin tanınması, seçme ve değiştirme hakkı, insani değerlere saygı gösterilmesi ve ziyaret, refakatçi bulundurma hakkı*" gibi hasta hakları konularını irdeleyen sorulardan oluşmaktadır. Her soru, biri doğru olan 4 şıklı soru olarak hazırlanmış, bilgi düzeyini ölçmek için doğru yanıtlara 1 puan verilerek toplam 10 puan üzerinden puanlama yapılmıştır (Cronbach alfa=0.54).

Asistan doktorların hastalarına karşı tutumları ise likert ölçeği tipinde geliştirilen ölçekle (toplam 36 puan) değerlendirilmiştir. Bu ölçekte "*hastanın şikâyetini dinleme, hastaya yeterli zaman ayırma, tedaviye hastayla birlikte karar verme, tahlilleri isteme ve sevk etme gerekçesini anlatma, hastanın yazılı doküman isteği, hastaya karşı davranışın niteliği, hastalığın seyri hakkında bilgi verme, hastanın davranışına hekimin tepkisi, hastalıktan korumak için önerileri, hastaya yapılacak her türlü müdahalede bilgi verme, hasta yakınlarına bilgi verme*" konularındaki tutumları irdelenmiştir. Her bir durum "hiç, ara-sıra, genelde, her zaman" olarak derecelendirilmiştir. "*Hastanız size karşı sinirli davrandığında, siz de ona karşı aynı sertlikte yanıt verir misiniz?*" sorusunda hiç=3, ara-sıra=0, genelde=0, her zaman=0; diğer sorularda ise hiç=0, ara-sıra=1, genelde=2, her zaman=3 olarak puanlandırılmıştır.

Bulgular

Asistan doktorların bilgi düzeyi ortalaması 6.04±2.10, internlerin 5.80±1.69 puan olup aralarında anlamlı farklılık saptanmamıştır (p=0.142). Bilgi düzeyi puanı ile asistanların meslek süreleri arasında istatistiksel olarak anlamlı zayıf bir ilişki bulunmuştur (r=0.15, p=0.033). Asistan ve intern doktorların hasta hakları ile ilgili konulardaki doğru yanıtlarının dağılımı Tablo 1'de sunulmuştur. Her iki grup da hasta haklarından en fazla "*Tıbbi müdahalede hastanın rızasının alınması*" (asistan %87.4; intern %84.2), en düşük "*İnsani değerlere saygı gösterilmesi ve ziyaret, refakatçi bulundurma*" (asistan %9.3; intern %2.6) konularında doğru yanıt vermişlerdir. "*Mahremiyete saygı gösterilmesi*", "*Sağlık durumu ile ilgili bilgi alma hakkı*" ve "*İnsani değerlere saygı gösterilmesi ve ziyaret, refakatçi bulundurma hakkı*" konularında asistan doktorların, intern doktorlardan daha fazla doğru yanıt verdikleri ve aralarındaki

Tablo 1. Asistan ve intern doktorların hasta hakları ile ilgili konularda verdikleri doğru yanıtların dağılımı.

Hasta hakları	Asistan Doktor		İntern Doktor		χ^2	p
	Sayı	%	Sayı	%		
Tıbbi müdahalede hastanın rızasının alınması	159	87.4	96	84.2	0.35	0.554
Hasta kayıtlarını inceleme ve kayıtlarının düzeltilmesinin isteme hakkı	141	77.5	80	70.2	1.97	0.160
Sağlık hizmetlerinden faydalanma hakkı	139	76.4	93	81.6	0.84	0.361
Mahremiyete saygı gösterilmesi	137	75.3	70	61.4	6.41	0.011
Hasta bilgilerinin gizli tutulması	133	73.1	90	78.9	1.00	0.316
Bilgi isteme (aydınlanma) hakkı	115	63.2	63	55.3	1.84	0.175
Müracaat, şikayet ve dava açma hakkı	106	58.2	59	51.8	1.20	0.274
Sağlık personelinin, tanıma, seçme ve değiştirme hakkı	103	56.6	67	58.8	0.14	0.712
Sağlık durumu ile ilgili bilgi alma hakkı	98	53.8	43	37.7	7.31	0.007
İnsani değerlere saygı gösterilmesi ve ziyaret, refakatçi bulundurma hakkı	17	9.3	3	2.6	4.00	0.046

farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur (sırasıyla p=0.011, p=0.007, p=0.046).

Asistanların hastalarına karşı tutum puanı ortalaması ise 22.7±4.4 puan olup, meslek süresi ile arasında ilişki saptanmamıştır (r=0.04, p=0.169). Bu puan olması gereken 36 tam puanın %63.1'idir. Kadın asistanların ortalama tutum puanları 22.3±4.2, erkeklerin ise 22.9±4.5 puan olup aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır (p=0.424). Asistan hekimlerin poliklinik ve klinik hizmetleri sırasında karşılaştıkları bazı durumlar karşısındaki tutumları Tablo 2'de sunulmuştur. "Hastanız size karşı sinirli davrandığında, siz de ona karşı aynı sertlikte yanıt verir misiniz?" sorusunda olması gereken "hiç" yanıtı doktorların %12.8'i tarafından verilmiştir. Diğer sorularda ise "genelde" seçeneği daha fazla ifade edilmiştir.

Tartışma

Hasta hakları kavramı, insanlık tarihi açısından oldukça geç bir zamanda, 20 yy. sonlarında gündeme gelmiştir. Doktorun hastalığa yönelmesi, onu tedavi etmeye çalışması, kişiyi tekrar sağlıklı hale getirme çabaları, meslek onuru ve başarısı için önemli çabalarlardır. Ancak, bu süreç içerisinde hastalığı ile uğraştığı varlığın insan olduğunun farkında olması ve iletişim içerisinde o kişiyle birlikte hastalığını kontrol altına almaya çalışması, çağdaş hekimlik anlayışı içerisinde meslek onuru ve saygınlığını daha da ön plana çıkartacaktır. Bu nedenle hasta hakları kavramının hem doktorlar, hem sağlık personeli, hem de hastalar, yani tüm insanlar tarafından bilinmesi ve insanlık onuruna yakışır biçimde uygulanması gerekir. Bu nedenle geç de olsa gündeme gelen hasta hakları konularında çalışmalar yapılması, konuyu gündeme getirmek ve dikkatleri çekmek için gerekli ve yararlı olacaktır.

Ülkemizde hasta hakları ile ilgili olarak sağlık profesyonellerinde yapılan çalışmalar oldukça sınırlı sayıdadır. Bu çalışmada bir tıp fakültesindeki asistan ve intern doktorların hasta hakları hakkındaki bilgi düzeyleri incelen-

rek, birisi halen mesleğini yapmakta olan, diğeri ise meslek eğitimi almakta olan iki grubun (asistan ve intern doktor) hasta hakları hakkındaki bilgi düzeyleri incelenmiştir. Asistan ve intern doktorların hasta hakları bilgi düzeyleri 10 puan üzerinden değerlendirilmiş ve her iki grupta benzer olarak sırasıyla 6.04±2.10 ve 5.80±1.69 puan olarak bulunmuştur. Bu düzey olması gereken tam puanın yaklaşık %60'ıdır ve olması gereken düzeyin altında olarak yorumlanmıştır. İngiltere'de sağlık personeline yapılan bir çalışmada da, hastaların gizliliği ve İnsan Hakları Sözleşmesi (1998) hakkında oldukça düşük düzeyde bilgilerinin olduğu, doktor ve hemşirelerin bu konuda tanıtımının yapılmasının gerektiği rapor edilmiştir.¹⁴

Hasta hakları, esas olarak insan hak ve değerinin sağlık hizmetlerine uygulanmasını ifade eden hakları kapsamaktadır.¹⁵ Bu açıdan hasta hakları oldukça geniş boyutludur. Ülkemizde Sağlık Bakanlığınca hazırlanan Hasta Hakları Yönetmeliği, hastaların bu geniş haklarını resmileştirmesi açısından önemlidir. Hasta Hakları Yönetmeliği temel alınarak yapılan bu çalışmada, her iki grupta da hasta haklarından en fazla "Tıbbi müdahalede hastanın rızasının alınması" (asistan %87.4; intern %84.2), en düşük de "İnsani değerlere saygı gösterilmesi ve ziyaret, refakatçi bulundurma" (asistan %9.3; intern %2.6) sorularına doğru yanıt verildiği bulunmuştur. Sur ve ark. yaptıkları çalışmada doktorlara "hasta hakları denince aklına gelen haklar" sorgulandığında ilk sırada hekim seçme hakkının (%18.7) geldiğini, bunu %18.0 ile bilgilendirme hakkı, %10.4 ile tedaviyi reddetme hakkı, %10.2 ile tedaviyi seçme hakkı, %7.1 ile eşit hizmet görme hakkı ve %4.8 ile mahremiyet ve gizlilik hakkının izlediğini bildirmişlerdir.⁴ Çakır ve ark. yaptıkları çalışmada cerrahi tedavi ve girişim uygulanan hastaların %6.3'ünün, ilaç tedavisi uygulananların ise %75.8'inin bilgilendirilmedikleri ve onaylarının alınmadığını bildirmişlerdir.¹⁶ İtalya'da tıp öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada ise, öğrencilerin sınıflara göre %30-50'sinin klinik deneye alınan hastanın bilgilendirilme hakkının olmadığını ifade ettikleri bildirilmiştir.¹⁷ İdeal olarak, hastaya yapılacak tanı ve tedavi amaçlı

Tablo 2. Asistan doktorların poliklinik ve klinik hizmetleri sırasındaki bazı durumlar karşısındaki tutumlarının dağılımı (%).

Durum	Hiç	Ara sıra	Genelde	Her zaman
Poliklinik yaptığınız sırada hastanızın her şikayetini dinliyor musunuz?	0.0	11.1	57.2	31.7
Hastanızı poliklinikte muayene ederken her hastaya yeterli zaman ayırabiliyor musunuz?	2.8	35.6	55.6	6.1
Hastanızı tedavi seçeneklerini anlatıp, birlikte karar veriyor musunuz?	3.4	29.2	55.1	12.4
Tahlilleri niçin istediğinizi anlatıyor musunuz?	1.7	21.8	57.5	19.0
Hastanız başka bir kliniğe sevk ettiğinizde bunun nedenini açıklar mısınız?	1.1	5.0	44.1	49.7
Hastanız kendi durumu ile ilgili sizden yazılı bir doküman istediğinde verir misiniz?	4.0	18.6	48.6	28.8
Hastanızla ilgilenirken her zaman güler yüzlü müsünüz?	0.6	12.3	76.5	10.6
Hastalarınıza hastalığın seyri hakkında -sonu kötü bile olsa- bilgi verir misiniz?	1.1	29.8	48.3	20.8
Hastanızı hastalıktan korumak için önerileriniz oluyor mu?	0.6	8.6	61.1	29.7
Hastanıza yapacağınız her türlü müdahale için (injeksiyon yapma, mayi takma, pansuman vb.) bilgi verip izin alıyor musunuz?	3.9	20.6	50.0	25.6
Hasta yakınlarına hastanın durumu hakkında tam bilgi veriyor musunuz?	1.1	11.2	57.3	30.3
Hastanız size karşı sinirli davrandığında, siz de ona karşı aynı sertlikte yanıt verir misiniz?	12.8	60.6	23.9	2.8

tüm girişimlerde hekimlerin hastalarından gerekli izni alma konusunda duyarlı olmalarının beklenmesine rağmen; bu çalışmada asistan doktorların %87,4'ünün hastanın rızasının alınması gerektiğini ifade etmesine rağmen, geriye kalanların bu hakkı dile getirmemeleri, Çakır ve ark. yaptığı çalışmada cerrahi müdahalede yüksek, ancak ilaç tedavisinde düşük düzeyde gerekli onayın alınmadığını bildirilmesi, üzerinde ciddi durulması gereken bir durum olarak yorumlanmıştır.¹⁶ Özellikle hastaneye yatırılma sırasında hastalara her türlü müdahale ve tedavi girişimini kabul ettiklerine dair bir belge imzalatılmaktadır. Resmi olarak imzalatılan bu belge aslında bilgilendirilmiş onam anlamına gelmemektedir. Bu sırada özellikle hastaya müdahale eden veya hastaneye yatırma kararı veren hekimin bu durumu hastaya anlatması, imzaladığı bu belgenin önemini ifade etmesi gerekir.

Hastanın mahremiyetine saygı gösterilmesi esas olup, hasta bunu açıkça dile getirebilir. Muayenesi, teşhis ve tedavisi makul bir gizlilik içinde gerçekleştirilmelidir.¹⁰ Askeri sağlık kurumlarından faydalanan asker ve siviller üzerinde yapılan bir çalışmada katılımcıların %86.6'sının bu kurumlardaki sağlık personelinin mahremiyete saygı göstermeleri konusunda memnun olduklarını, %13.4'ünün memnun olmadıklarını bildirmişlerdir.¹⁸ Bu çalışmada ise asistanların %75,3'ünün, internerlerin ise %61,4'inin "*Mahremiyete saygı gösterilmesi*" konusunda olumlu yaklaşım gösterdikleri ve bu farkın anlamlı olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlar, hem hizmeti alanların mahremiyetlerine saygı konusunda sıkıntılı durumlarının olduğunu, hem de hizmeti sunan/sunacak olan doktorların bazılarının konu hakkındaki duyarlılıklarının az olduğunu ve muayene ve tedavi sırasında hastanın insan değil, incelenecek bir materyal olarak gördükleri şeklinde yorumlanabilir.

"Sağlık durumu ile ilgili bilgi alma hakkı" hastalarının en temel haklarından biridir. Bu hak tıbbi süreçler, tanı,

tedavi seçenekleri, tedavinin olası yarar ve zararları, ilaçların etkileri ve yan etkileri, hastalığın seyri ve tedavi sonrası bakım alanlarında bilgilendirmeyi kapsamaktadır.¹⁶ İsviçre'de tıp ve hukuk öğrencilerinde yapılan bir çalışmada tıp öğrencilerinin hepsinin ve hukuk öğrencilerinin %96'sının eğer kanser hastası dilerse hastalığının tanısı; tıp öğrencilerinin %74'ünün ve hukuk öğrencilerinin %82'sinin kanser hastalarına hastalıklarının prognozu hakkında bilgi verilmesi gerektiğini destekledikleri; buna karşın tıp öğrencilerinin %11.7'sinin ve hukuk öğrencilerinin %35'inin hastalığın tanısı ve tıp öğrencilerinin %7 ve hukuk öğrencilerinin %25.6'sının hastalığın prognozunu hasta istemese bile hastaya söylemeyi uygun bulduklarını belirttikleri bildirilmiştir.¹⁹ Çakır ve ark. bir tıp fakültesi hastanesinde yatan 104 hasta üzerinde yaptıkları çalışmada; poliklinik başvuruları sırasında yakınmalarının hastalıkları ile ilgili bağlantısı hakkında 21 kişinin kısmen, 25 kişinin ise hiç bilgilendirilmediğini; hastaneye yatırılma nedenleri açısından ise 14 hastanın verilen bilgiyi anlaşılabilir bulduğunu, 18 hastanın ise hiç bilgilendirilmediğini; %21.9'unun tanıyı bilmediklerini, %33.7'sinin hastalığın seyri açısından bilgi sahibi olmadıklarını rapor etmişlerdir.¹⁶ Bu çalışmada ise sağlık durumu ile ilgili bilgi alma hakkı açısından asistanların (%53.8) intern (%37.7) doktorlardan istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha fazla doğru yanıt vermelerine karşın, her iki grup için de oldukça düşük kabul edilebilecek bir puan söz konusudur. Oysa doktorların hastalarına hastanın anlayabileceği nitelikte uygun bir anlatımla hastalığın analiz aşamasından başlayarak, tanı ve prognozu hakkında hastaya anlaşılır ve açık bilgiler vermesi hastanın en önemli haklarından biri olarak kabul edilmektedir.

Bunların yanında çalışmada irdelenen diğer hasta hakları konularında asistan ve intern doktorların doğru yanıt

verme durumlarının ideal düzeylerin altında olduğu gözlenmiştir.

Hasta haklarını bilme yanında, doktorların hastalarına karşı gösterdikleri tutumlar da önemlidir. Asistanların hastalarına karşı tutum puanı ortalaması 22.7 ± 4.4 puan olup, olması gereken tam puanın %63.1'dir. Bu tutum puanları kadın ve erkek asistan doktorlar için de benzerdir. Tutum puanı ile meslek süresi arasında ilişki saptanmamıştır. Oysa hasta hakları bilgi düzeyi puanı ile meslek süresi arasında zayıf bir ilişki saptanması, doktorların mesleklerini yerine getirirken zaman ilerledikçe hastaların bazı hakları olduğu bilincine vardıklarını, ancak bunu yaşama geçiremediklerini düşündürmüştür.

Asistan hekimlerin poliklinik ve klinik hizmetleri sırasında karşılaştıkları bazı durumlar karşısındaki tutumları incelendiğinde ise "*Hastanız size karşı sinirli davrandığında, siz de ona karşı aynı sertlikte yanıt verir misiniz?*" sorusunda olması gereken "hiç" yanıtı doktorların %12.8'i tarafından verilmiştir. Yani, doktorların büyük bir kısmı hastanın sinirli bir tepkisine benzer şekilde yanıt verme eğiliminde olduğunu düşündürmüştür.

Sonuç olarak, biri mesleğini aktif olarak yapmakta, diğeri ise mezuniyet öncesi hastaya karşı sorumluluk almaya başlayan asistan ve intern doktorların hasta hakları konusundaki bilgi düzeylerinin incelendiği bu çalışmada, bilgi düzeylerinin her iki grupta ve asistanların hastalarına karşı tutumlarının orta düzeylerde olduğu söylenebilir. Hasta hakları, insan haklarının önemli bir parçası olup, sağlık hizmeti sunan kurumlar ve başta doktorlar olmak üzere sağlık profesyonellerinin bunu bilerek davranmaları yerinde olacaktır. Avrupa Birliği'ne girme sürecinde olan ülkemizde hasta hakları ile ilgili yasal işleyiş konusunda olumlu atılımlar yapılmış olması sevindiricidir. Ancak; doktorlarımızın hasta hakları konusundaki bilgi, tutum ve davranışları açısından karşılaşılan sorunların ve eksikliklerin giderilmesi için başta Sağlık Bakanlığı, tabip odaları ve üniversiteler koordineli çalışacakları bir eğitim programı hazırlamalıdır. Bu program mezuniyet öncesi ve mezuniyet sonrası pratisyen ve uzman doktorlara yönelik etkin ve sürekli olmalıdır. Bu programlar ayrıca diğer sağlık personeli ve topluma yönelik olarak genişletilmelidir.

KAYNAKLAR

- Hatun Ş. Hasta hakları hepimizin ihtiyacı. http://saglik.tr.net/hasta_haklari-3.shtml (bağlantı tarihi 31.07.2004).
- Dünya Tabipler Birliği Hasta Hakları Bildirgesi. http://www.ato.org.tr/toplumsaglik/hastahaklari/hasta_haklari_4.s.html (bağlantı tarihi 31.07.2004).
- II. Avrupa'da Hasta Hakları Geliştirilmesi Bildirgesi. http://www.ato.org.tr/toplumsaglik/hastahaklari/hasta_haklari_6.s.html (bağlantı tarihi 31.07.2004).
- Sur H, Söylemez D, Özkan E, Belirgen M, Toker S, Ercan H, Hayran O. Hekim ve hastaların "Hasta Hakları"na yaklaşımları. I. Ulusal Sağlık İdaresi Kongresi 2000'li Yıllarda Sağlık Hizmetleri ve Kurumları Yönetimi, 20-21 Mayıs 2000 Ankara; 403-7.
- Avrupa Konseyi İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi http://www.ato.org.tr/toplumsaglik/hastahaklari/hasta_haklari_7.s.html (bağlantı tarihi 31.07.2004).
- Pahlman I, Hermanson T, Hannuniemi A, Koivisto J, HAnnikainen P, Ilveskivi P. Three years in force:has the Finnish Act on the Status and Rights of Patients materialized? Med Law 1996; 15:591-603.
- Schouten BC, Vinkestijn FJ. Complaints of patients concerning obligation to inform and consent requirements. Ned Tijdschr Tandheelkd 2002; 109:481-4.
- Fabian T. Patient advocacy system in Hungary. Med Law 2004; 23(4):797-804.
- Baginska E. Health care reforms in Poland. Med Law 2004; 23:745-51.
- Camhi B, Moumjid N, Bremond A. Knowledge and preferences of the patients about medical information: a study on 700 patients in a regional comprehensive cancer centre. Bull Cancer 2004;91:977-84.
- Hasta Hakları Yönetmeliği. Resmi Gazete 1 Ağustos 1998, Sayı:23420.
- Sağlık Tesislerinde Hasta Hakları Uygulamalarına İlişkin Yönerge. http://saglik.gov.tr/sb/codes/hasta_haklari/hasta_haklari_yonergesi.htm (bağlantı tarihi 26.6.2004).
- Clark P. Confidentiality and the physician-patient relationship-ethical reflections from a surgical waiting room. Med Sci Monit 2002; 8:SR31-34.
- Woogara J. Patient's right to privacy and dignity in the NHS. Nurs Stand 2005; 19:33-7.
- Arslaner F, Tabak RS. Hastane polikliniğine başvuran hastaların hasta hakları konusundaki bilgi düzeyleri. I. Ulusal Sağlık İdaresi Kongresi 2000'li Yıllarda Sağlık Hizmetleri ve Kurumları Yönetimi, 20-21 Mayıs 2000 Ankara;341-8.
- Çakır Ü, Oğuzhanoglu N, Zencir M, Özdel O, Tıprıdamaz H, Karadağ F, Ateşçi F. Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi'nde yatmakta olan hastaların bilgilendirilme düzeyleri. Düşünen Adam 2000; 13:231-4.
- Perrone F, Gallo C. Physician-patient rapport in practice and clinical research:what do medical students think? Epidemiol Prev 1997;21:189-93.
- Ataç A, Azal Ö, Uçar M, Açikel CH, Göçgeldi E. TSK sağlık kurumlarından yararlanan personelin hasta hakları ve sağlık personeli-hasta ilişkisi konusundaki memnuniyetlerinin İtranet üzerinden araştırılması. Gülhane Tıp Dergisi 2003; 45:309-15.
- Elger BS, Harding TW. Should cancer patients be informed about their diagnosis and prognosis? Future doctors and lawyers differ. J Med Ethics 2002;28:258-65.